

Nyare litteratur av intresse för språkvårdsarbetet

PUBLIKATIONER FRA SPROGNÆVNENE

At færdes i sproget. Iagttagelser og synspunkter. Dansk Sprognævns skrifter 9. Gyldendal, København 1975. 154 s.

Bogen, der er udsendt i anledning af tyveåret for Dansk Sprognævns oprettelse, indeholder 12 artikler om spørgsmål i moderne dansk:

Lennart Holten: Hvem bestemmer over sproget?

Allan Karker: Tyve års dansk sproghistorie (1955—75)

Marie Bjerrum: Rigsmålets grænser

Henning Skaarup: Nogle "uvidenskabelige" betragtninger

Arne Hamburger: Et akvarie på et podie

Pia Riber Petersen: Bedepiger, styrkvinder og formandinder

Henrik Galberg Jacobsen: Pardannelser — i sproget og i virkeligheden

Chr. Westergård-Nielsen: "Islændinge i Island" eller "Islændere på Island"?

Jørgen Eriksen: "Mere end" eller "flere end"?

Poul Lindegård Hjorth: Et pragtfuldt mål — men som burde være undgået. Om nogle asymmetriske sideordningskonstruktioner

Erik Hansen: Noget om intet

Niels Åge Nielsen: Om anvendelse af to forskellige modeller på dansk sætningsbygning

Forfatterne til artiklerne er medlemmer af Dansk Sprognævn eller amanuenser i nævnets sekretariat.

Dansk Sprognævn. Årsberetning 1974/75. Gyldendal, København 1975. 35 s.

Som i de tidligere årgange består ca. halvdelen af årsberetningen af et udvalg af de svar som Sprognævnet har givet skriftligt.

Forkortelser. Vejledning udgivet af Dansk Sprognævn. Gyldendal, København 1975. 95 s.

Bogen er udsendt som et supplement til Retskrivningsordbogen. Den indeholder to alfabetiske lister. Den ene giver besked om hvad forkortelserne betyder, og den anden giver anvisning på hvordan ord og ordforbindelser forkortes. Begge steder er det tydeligt angivet hvilken eller hvilke af flere mulige forkortelser Sprognævnet anbefaler. Sidst i bogen er der en artikel af *Allan Karker* om principper for hvordan man danner forkortelser og hvordan man bruger dem i løbende tekst.

Hald, Kristian: Danske stednavne med udtaleangivelse. 2. udg. Dansk Sprognævns skrifter 3. Gyldendal, København 1976, 56 s.

Den ny og reviderede udgave (1. udgave kom i 1960) angiver udtalen af danske sogne-, købstad- og herredsnavne samt navne på jernbanestationer og posthuse.

Nyt fra Sprognævnet. Nr. 15—16. 1975—1976. 8 s. + 12 s.

Foruden et udvalg af svar som Sprognævnet har givet, indeholder hvert nummer af bladet en længere artikel om et mere alment dansksprogligt emne. I nr. 15 skriver *Marie Bjerrum* om brugen af *og* efter punktum (“*Og? — efter punktum??*”), og i nr. 16 skriver *Allan Karker* om nogle nyere konstruktioner med akkusativ med infinitiv (“*En usikker prognose*”). Bladet udkommer to gange om året.

Skolordlista, utg. av Svenska Akademien och Svenska språknämnden, 2 (något reviderade) tryckningen. 1975.

Serien *Skrifter utgivna av Svenska språknämnden*:

Nr 57 *Fackspråk.* En antologi redigerad av Bertil Molde. (Anmäls på s. 122.)

Nr 14 *Jöran Sahlgren och Gösta Bergman, Svenska ortnamn med uttalsuppgifter.* 2 upplagens andra tryckning. 1975.

Nr 29 *Roland Otterbjörk, Svenska förnamn.* 2 upplagens tredje tryckning. 1975.

Språknytt, meldingsbladet for Norsk språkråd, har kommet med fire nummer i 1975, hvert på seksten sider. Av innholdet kan nevnes to ordhistoriske artikler. Finn-Erik Vinje behandler "Ordet kringkasting" (nr. 1, s. 2—4), og Jan Ragnar Hagland skriver om "Moderne ordhistorie — døme på ei språkhistorisk problemstilling" (nr. 4, s. 9—12). Han viser her hva for tradisjon ordene arbeidsgiver/arbeidskjøper har i norsk politisk språkbruk. I nr. 2, s. 3—5 gjør Ivar Tryti seg noen tanker om bokmålsrettskrivningen ("Aktuell språkpolitikk"), og Einar Lundeby kommer med et motinnlegg ("Uaktuell språkpolitikk", s. 5—9). Kolbjørn Heggstad greier ut om "Datamaskinelle ordarkiv" (nr. 1, s. 6—9).

Svenska språknämndens tidskrift *Språkvård* har som tidligere utgivits i fyra nummer. Från och med nummer 1 1976 har tidskriften fått en ny och mera överskådlig typografisk utformning med bl.a. större stil. Samtidigt har omfånget ökat till 32 eller 24 sidor mot tidigare normalt 16, ibland 20 sidor. Register till årgångarna 1965—1969 finns i nr 4 1969, till årgångarna 1970—1974 i nr 4 1974.

Svarregister 1955—75. Ord- og emneregister til Dansk Sprognavns årsberetninger 1955—75 og Nyt fra Sprognavnet, nr. 1—15. Gyldendal, København 1976. 63 s.

DANMARK

Af *Henrik Galberg Jacobsen (HGJ)* og *Pia Riber Petersen (PRP)*

ARIPUC. Annual Report of the Institute of Phonetics, University of Copenhagen. Nr. 1—9. København 1967 ff. Stencil.

Disse årlige forskningsrapporter udgives af Københavns Universitets Institut for Fonetik. Den sidste, nr. 9, udkom i januar 1976. Enkelte af artiklerne har interesse i denne sammenhæng: Bind 1 (1967):

Børge Frøkjær-Jensen: The Danish Long Vowels.

Bind 2 (1968):

- Hans Basbøll: Is Danish 'sj-' One or Two Sounds?*
Bind 3 (1969):
Hans Basbøll: The Phoneme System of Advanced Standard Copenhagen
Jørgen Rischel: Notes on the Danish Vowel Pattern.
- Bind 4 (1970):
Hans Basbøll: Notes on the Phonology of Danish Imperatives with a Digression on Vowel Quantity
Jørgen Rischel: Morpheme Stress in Danish.
- Bind 6 (1972):
Eli Fischer-Jørgensen: Perceptual Studies of Danish Stop Consonants
Hans Basbøll: Some Conditioning Phonological Factors for the Pronunciation of Short Vowels in Danish with Special Reference to Syllabification
Jørgen Rischel: Compound Stress in Danish without a Cycle.
- Bind 7 (1973):
Hans Basbøll: Notes on Danish consonant combinations
Pia Riber Petersen: An instrumental investigation of the Danish "stød".
- Bind 8 (1974):
Hans Basbøll: The phonological syllable with special reference to Danish. PRP

Austin (jr), John Southern: Topics in Danish Phonology. A Thesis Presented to the Faculty of the Graduate School of Cornell University for the Degree of Doctor of Philosophy. 1971. 142 s. Stencil.

Denne doktordisputats giver en fonetisk beskrivelse af vokaler og konsonanter, opstiller en træmatrix for disse lyd på basis af Chomsky & Halles teorier, og søger at give regler for transformationer fra den underliggende struktur. Således diskuteres fx [ð] og [ɣ] som manifestation af underliggende /d/ og /g/, og der gives regler for vokalforandring i forbindelse med /r/.

Den grundigste behandling får stødet. Det beskrives fonetisk, og dets historiske oprindelse diskuteres. Forfatteren kommer ind på stødets sammenhæng med norsk og svensk tonal accent

og søger at give udtømmende regler for stødets placering ud fra morfologiske strukturer. *PRP*

Blinkenberg, Andreas og Høybye, Poul: Dansk-fransk ordbog/ Dictionnaire Danois-Français. Tredje reviderede og forøgede udgave. Bind 1, a—l. Arnold Busck, København 1975—76. 1 043 s.

Ordbogens 1. udgave kom 1930—37 (*Blinkenberg og Thiele: Dansk-fransk Ordbog*). Som 2. udgave regner forfatterne nytrykket (1964) af 1. udgave sammen med *Blinkenberg og Høybye: Dansk-fransk suppleringsordbog* (1969). Allerede 2. udgave indeholdt mere end 200 000 opslagsord, dvs. flere end nogen anden ordbog med danske opslagsord. Den ny udgave udsendes i 4 halvbind; udgivelsen ventes afsluttet i efteråret 1977. *HGJ*

Brink, Lars og Lund, Jørn: Dansk Rigsmål 1—2. Lydudviklingen siden 1840 med særligt henblik på sociolekterne i København. Gyldendal, København 1975. 823 s.

Så kom omsider redegørelsen for "Den lydlige Udvikling i københavnsk Rigsmål 1840—1955". Siden den først blev offentligt annonceret bag på Danske Studier 1971, har den været ventet med spænding. Og den har før sin fremkomst nået at danne grundlaget for de to forfatteres mindre bog om udtale. Denne mindre bog, *Udtaleforskelle i Danmark* (1974), er anmeldt i *Sprog i Norden* 1975, s. 87—90. Hvad der dér er sagt om den lille bog gælder i stor udstrækning for det foreliggende værk; her er naturligvis materialet større, og gennemgangen af lydudviklingen i de sidste 115 år er imponerende grundig.

I behandlingen af materialet fortsætter forfatterne i den filologiske tradition, men nyt og værdifuldt er den nøje dokumentation af lydudviklingerne ved hjælp af det indsamlede materiale.

Der er to slags rigsmål, et højkøbenhavnsk der er korreleret med høj social status, og et lavkøbenhavnsk der er korreleret med lav social status. Højkøbenhavnsk er emnet for 1. del af værket. På traditionel måde gennemgås de generelle lydudviklinger — eller lydlove som forfatterne også kalder dem — ved vokalismen og konsonantismen. Dernæst er der et afsnit der

handler om de udviklinger der ikke kan kaldes generelle; her kan man fx finde stødet behandlet. Lavkøbenhavnsk omtales i en afdeling for sig, og et mindre afsnit drejer sig om bøjning, syntaks, orddannelse og ordforråd. Endelig er der generelle betragtninger om udtaleændringer og om skriftens indflydelse på udtalen.

For hver lydændring der er sket i perioden, redegøres der for de kommutative konsekvenser ændringen kan have. Det dokumenteres hvornår lydudviklingen begynder og hvornår den er gennemført, og det oplyses hvilke ord og ordtyper lydudviklingen rammer. Udbredelsen søges kortlagt og årsagerne til den pågældende lydudvikling diskuteres.

I et lille afsnit aflives fonemteorien fordi den ikke beskæftiger sig med "grundproblemet". Forfatterne siger herom at grundproblemet ikke er at klassificere talens lyde, men "at begrunde den klassifikation, intuitionen allerede *har* foretaget, og som ligger bag alfabetets skabelse, bag rimkunst (stavrim og enderim) og bag enhver gængs lydskrift". Forfatterne vil ikke her gå ind på en diskussion om dette, men benytter dog kommutationsprøven bogen igennem.

I et andet afsnit diskuteres skriftens påvirkning af udtalen. Størsteparten af de lydudviklinger der er sket i perioden er sket på trods af skriften. Skriften kan højst "*forhale*, ikke *undertrykke* en generel lydovergang".

Fremkomsten af dette digre værk må betegnes som en begivenhed, det er den største samlede beskrivelse af nyere dansk udtale. Bogen udmærker sig i øvrigt også ved sin klare opbygning (både som helhed og i de enkelte afsnit), og det gør den nem af finde rundt i. Der er et fyldigt stikordsregister og en kommenteret bibliografi. *PRP*

Børn, sprog og undervisning. Redigeret af Frans Gregersen, Kirsten Rejsby og Hans Vejleskov. Gyldendal, København 1975. 208 s.

Hensigten med denne antologi er if. forordet "at præsentere børnehavepædagoger, dansklærere og sproglærere for en række synspunkter fra psykologi, sociologi, sprogvidenskab og pædagogik, således at deres overvejelser over og diskussioner om

sprogundervisning, især på begynderniveau, kan blive mere nuancerede og præcise”.

Bogen indeholder bl.a.:

Hans Vejleskov: Nogle psykologiske synspunkter på sprogudviklingen

Agnete Diderichsen og Jesper Jensen: Den marxistiske psykologis forståelse af sprogets udvikling og funktion

Frans Gregersen: Sociolingvistik i USA og Vesttyskland; en diskussion af sprogets rolle i skolen

Svend Hesselholdt: Forebyggelse af indlæringsvanskeligheder hos arbejderklassens børn gennem en sprogstimulering, der ikke medfører middelklassens svaghed

Kirsten Reisby: Sproget i undervisningen — undervisning i sprog.

Bogen rummer en kommenteret bibliografi over dansksproget og fremmedsproget litteratur. *PRP*

Fischer-Jørgensen, Eli: Trends in Phonological Theory. A Historical Introduction. Akademisk Forlag, København 1975. 474 s.

Eli Fischer-Jørgensen, der er professor i fonetik ved Københavns universitet, har med denne bog givet en beskrivelse af de forskellige videnskabelige skoler inden for lingvistik og fonologi i det 20. århundrede. De enkelte skoler behandles meget grundigt, der er mange eksempler, og forfatteren lægger vægt på de historiske forbindelser mellem skolerne. Til læsere der er mere interesserede i enkelte emner er der en omfattende bibliografi (50 s.), og for den der vil bruge bogen som opslagsværk er der et stort stikordsregister og navneindeks (28 s.). *PRP*

Hansen, Elisabeth: Syntaksen i børnesprog. Faglig-pædagogiske småskrifter om dansk sprog. 4. Gyldendal, København 1975. 106 s.

Forfatteren har med Paul Diderichsens feltgrammatik som beskrivelsesmodel undersøgt syntaksen hos 20 børn i alderen 4, 6 og 8 år. Det indsamlede materiale er bearbejdet ved hjælp af edb; enkeltresultaterne fremgår af en række skemaer og

diagrammer med oversigter over udnyttelsesgrad m.m. af sætningsskemaets forskellige pladser, forholdet mellem hel-sætningslængde og feltudfyldning mv. Undersøgelsen er anlagt som et forforsøg med det formål at afprøve den valgte metodes anvendelighed. Det er forfatterens plan at følge undersøgelsen op med et mere omfattende projekt.

Et offsettrykt arbejdshæfte er udsendt separat (*Elisabeth Hansen: Syntaksen i børnesprog. Arbejdshæfte. Tillæg til Faglig-pædagogiske småskrifter om dansk sprog. 4. Gyldendal 1976. 86 s.*).

Heger, Steffen: Tale og Tegn. Elementær Dansk Fonetik 2. Gjellerup, København 1975. 93 s.

Denne bog er en fortsættelse af forfatterens Sprog og Lyd, Elementær Dansk Fonetik 1, som er anmeldt i Sprog i Norden 1975, s. 93. Bogen her er, som den første, letforståelig, aktiverende og pædagogisk tilrettelagt. Bogen indeholder en artikulatorisk beskrivelse af danske lyde og prosodiske fænomener. Beskrivelsen af taleorganerne er integreret i beskrivelsen af enkeltlydene. Der er et afsnit om grundbegreberne for fornemanalyse, og der er et afsnit om Danias lydskrift og den internationale lydskrift.

Når forfatteren inddeler enkeltlydene i klasser af vokaler og konsonanter, vokoider og kontoider, sonoranter og obstruenter, fremgår grundlaget for inddelingen ikke helt tydeligt, og definitionen af stavelsen (og dermed adskillelsen mellem stavelsesdannende og ikke-stavelsesdannende lyd) virker heller ikke klar.

Men bogen er trods indvendingerne god til sit formål: en lærebog for danskstuderende på universiteter og seminarier. Der er mange opgaver, en god litteraturliste, et fyldigt stikordsregister, et register over de anvente lydskrifttegn og mange gode illustrationer. *PRP*

Kjøller, Klaus: Analyser af sprogbrug. Sprogbrugsbegreber. Borgen, København 1975. 176 s.

Analyser af sprogbrug er den fælles titel på 4 bøger, hvoraf foreløbig 2 er udkommet (om bindet *Argumentation*, se ne-

denfor). Formålet med serien er at tilvejebringe en samling af sprogbrugsanalyser til undervisningen "fra og med gymnasieniveau og videre frem". *Sprogbrugsbegreber* indeholder en række alfabetisk ordnede leksikonartikler om begreber til brug i sprogbrugsanalysen. I de tilfælde hvor fagterminologien ikke ligger fast eller hvor den efter forfatterens mening er misvisende, er begrebsbestemmelsen præskriptiv; men ellers er leksikonartiklerne overvejende deskriptive. En del af artiklerne er relativt fyldige (2—6 sider); det gælder bl.a. følgende — der samtidig kan illustrere spændvidden i emneudvalget: argumenttyper, bevidsthed, grammatiske grundbegreber, handling, kommunikationsmodel, læselighed, materialisme, stil, syllogisme, tolkning. Flere af artiklerne indeholder figurer og diagrammer. Med en alfabetisk liste (4 s.) over nævnt litteratur. *HGJ*

Kjøller, Klaus (red.): Analyser af Sprogbrug. Argumentation. Borgen, København 1975. 152 s.

Bogen, der er det første af 3 bind med eksempler på analyser af ikke-fiktive tekster, indeholder følgende 5 argumentationsanalyser:

Klaus Kjøller: Makværket. Analyse af en politisk tale.

Ole Togeby: Sådan lever weekendgenerationen. Analyse af en annonce.

Uwe Geist: Når det udsigelige skal siges. Analyse af en anmeldelse.

Erik Hansen: Den hemmelige præmis. Argumenter og skinargumenter i sprogrigtighedsspørgsmål. (Indeholder bl.a. en kritisk behandling af argumentationen i nogle svar fra Dansk Sprognævn.)

Klaus Kjøller: Profeten og æslet. Om filosofisk argumentation.

Foruden analyseeksemplerne indeholder bogen nogle opgaveforslag med tekstmateriale (tilsammen 23 sider). Desuden er der et register over fagtermer, hvorfra der henvises dels til bogens analyser, dels til leksikonartiklerne i bindet *Sprogbrugsbegreber* (se ovenfor). *HGJ*

Meddelelser fra Dansk lærerforening. 14. årgang, hæfte 1. Gyldendal, København 1976. 128 s. — Enkeltnumre kan købes hos Dansk lærerforenings sekretariat, Boulevarden 14, 2800 Kgs. Lyngby.

Hæftet er et temanummer om sprogrigtighed og sproglig vejledning. Foruden to mindre bidrag (af *Henrik Hagemann* og *Vagn Steen*) om kommatering, rummer hæftet følgende 6 artikler af særlig interesse for sprognævnenes arbejde:

Henrik Hagemann: Dansk læreren som sproglig vejleder

Lars Henriksen: Om Rigtighed i Sproget

Jørgen Gimbel: Sprogrigtighedsproblemer set under en social og pædagogisk synsvinkel

Allan Karker: Dansk Sprognævns rolle i dag

Claus Westh: Har vi de stavefejl vi fortjener?

Ivar Tryti: Normproblemer i Norge. *HGJ*

Mikkelsen, Kr.: *Dansk ordføjningslære med sproghistoriske tillæg*. Genudgivet af Erik Hansen, Ole Tøgeby, Otto Glismann og Lars Heltoft. Hans Reitzel, København 1975. 800 s.

Mikkelsens store og vigtige syntaks fra 1911 har længe været næsten uopdrivelig. Der er derfor grund til at hilse det nu foreliggende fotografiske optryk af originalen med glæde. Et næsten 40 sider stort indeks med indgange fra såvel traditionel som nyere grammatik og lingvistik har forøget bogens brugsværdi betydeligt. *HGJ*

Mål & Mæle. 2. årgang, nr. 1—4. Redigeret af Erik Hansen og Ole Tøgeby. Arena, Viborg 1975. Hvert nummer er på 32 s.

Tidsskriftets 2. årgang viderefører den linje der er lagt med 1. årgang (omtalt i *Sprog i Norden* 1975, s. 96). Ud over den faste sprogbrøkkasse indeholder årgangen bl.a. artikler om sprogbrug og lønarbejde, om oversættelsesproblemer, om sovjetisk sprogvidenskab, om mulighederne for at føre en samtale med en datamaskine, om kvindesprog og mandesprog; et af numrene (nr. 3) er et temanummer om plansprog (dvs. esperanto, interlingua o.l.). *HGJ*

Nordiske studier. Festskrift til Chr. Westergård-Nielsen på 65-årsdagen den 24. november 1975. Rosenkilde og Bagger, København 1975. XVI+259 s.

Festskriftet indeholder bl.a.:

Poul Lindegård Hjorth: Svecismer i Thit Jensens sprog

Einar Lundebj: Om prioritering i norsk språknormering
(se omtalen s. 111—112)

Knud Sørensen: Om anglicismer i moderne dansk (i forlængelse af forfatterens bog *Engelske lån i dansk* (1973), jf. *Sprog i Norden* 1974, s. 129). *HGJ*

NyS. Nydanske Studier & Almen kommunikationsteori. Nr. 8. Redigeret af John Edelsgaard Andersen, Lars Heltoft og Erik Hansen. Akademisk Forlag, København 1975. 112 s.

Nummeret har titlen "Deiksis". Det indeholder 5 artikler, hvoraf de tre første har tilknytning til deiksisbegrebet:

Ib Poulsen: Deixis. En oversigt over deixisbegrebet og en beskrivelse af ytringens deixis

Ole Togeby: Grammatik og deiksis

Peter Harms Larsen: Om administrationen af ordet i samtaler

Torben Andersen: Ytringsbeskrivende verber, gengivelse af ytringer, og sprogbrugens indeksikalitet

Peter Harder: Prædikatsstruktur og kommunikativ funktion. Bindet indeholder desuden et forord med resumeer af de enkelte artikler. *HGJ*

Papir. Tidsskrift for sprogforskning. 1. årgang, nr. 4 og 2. årgang nr. 1. Redigeret af Frans Gregersen, Jesper Hermann, Jan Katlev, Simo Køppe og Svend Erik Olsen. GMT, Kongerslev 1975 og 1976. 99 s.+101 s.

Tidsskriftet var planlagt til at udkomme 4 gange om året men udkommer nu uregelmæssigt, hvad redaktionen da også beklager. Temaet i den første årgangs 4. nummer er psykoanalyse, fx skriver *Simo Køppe* om psykoanalyse og sprog og *Per Aage Brandt* om lingvistik og psykoanalyse.

I tidsskriftets anden årgang meddeler redaktørerne at man

nu vil lægge vægt på debat- og diskussionsartikler, og man lægger ud med temaet dansk kritik: "Spilleregler for dansk-undervisning på forskellige niveauer i uddannelsessystemet."
PRP

Petersen, Søren Ryge: Dansk eller tysk? En undersøgelse af sprogforholdene i en flersproget sydslesvigsk kommune i 1973. Studiefærdigheden ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig. Flensborg 1975. 132 s.

Agtrup (det sted der er genstand for undersøgelsen) "er et i sproglig henseende fantastisk, interessant og forvirrende område" siger forfatteren. Agtrup ligger i Sydslesvig, omkring 20 km syd for Tønder. I Agtrup tales 5 sprog: højtysk, plattysk, rigsdansk, sønderjysk og i mindre omfang frisisk. Sprog er her defineret som det meddelelsen selv opfatter som et sprog, og der tages ikke hensyn til blandingsprog, selv om mottoet for bogen kunne tyde på at det var nok så interessant: "Hast du gesehen meine Küh, som liefen mit die Hal in die Hüh nach die byh?"

Forfatteren har spurgt beboerne i Agtrup om hvilke sprog de taler og hvilke de forstår, hvor de har lært de forskellige sprog, og han har korreleret disse oplysninger med alder og fødested. Der er et væld af kombinationer som forfatteren redegør for i skematiske opsætninger, og der er et oplysende anekdotisk afsnit. Der står fx om en kvinde der er født i 1921 at hun har lært både højtysk, plattysk og sønderjysk af forældrene og om en mand født i Agtrup i 1929 at han talte sønderjysk med bedsteforældre, plattysk med faderen og højtysk med moderen. *PRP*

Rasmussen, Jens og Stetting, Karen: Almen grammatik. Schönberg, København 1975. 155 s.

Formålet med bogen, der først og fremmest sigter mod undervisningen af sprogstuderende ved handelshøjskolerne, er "at give en begrebsramme for grammatisk iagttagelse og analyse". Fremstillingen er som følge heraf ret kortfattet, og forfatterne har bevidst undgået problematiseringer af stoffet.

Bogen indeholder bl.a. kapitler om følgende emner: lydssystemet — ord, morfemer og ordklasser — nominalsystemet — verbalsystemet — forbindelsesarterne — sætninger og sætningsled — betydning og ordforråd. Efter de enkelte kapitler er der øvelser og forslag til supplerende læsning. Eksemplerne i bogen er for det meste danske, men fremmedsproget materiale (især engelsk, fransk og tysk) inddrages løbende i fremstillingen.

Også andre end handelsskolestuderende kan have nytte af *Almen grammatik*, ikke mindst fordi dens klare og overskuelige opbygning i forening med et fyldigt stikordsregister gør den særdeles anvendelig som opslagsbog. Med en systematisk liste (5 sider) over international og dansk grammatisk terminologi. *HGJ*

Robinson, W. P.: Sprog og social adfærd. Oversat og bearbejdet til dansk efter "Language and Social Behavior" af Jørgen Schøtt Kristensen og Hans Vejleskov. Gyldendal, København 1976. 125 s.

Bogen hører ikke til blandt den efterhånden ret lange række af bøger om sprogets betydning for intellektualiseringsprocessen; om sprogets afhængighed af social klasse, som man skulle tro ud fra titlen, men den anlægger en socialpsykologisk synsvinkel på sproget. Forfatteren ser på hvilke funktioner sproget har i forskellige samværsformer. I hovedkapitlet gennemgår forfatteren 14 forskellige funktioner, fx hvordan man med sproget kan regulere egne og andres adfærd, hvordan man ved hjælp af sproget kan give udtryk for relationer mellem personer, fx ved brug af fornavn-efternavn eller du-De, hvordan den verbale adfærd er forbundet med samvær, hvordan de såkaldte ekstralingvistiske træk som øjenbevægelser, mimik, gestus, pauser i talen virker sammen med sproget i kommunikationssituationen. Bogen er bredt skrevet og underholdende, og den indeholder referater og kritisk stilningtagen til en række værker inden for sociolingvistikken og socialpsykologien. Der er 9 sider med henvisninger til litteratur på engelsk og 3 med henvisninger til dansksprogede værker. *PRP*

SAML. Skrifter om anvendt og matematisk lingvistik. Nr. 1 og 2. Redigeret af Henning Spang-Hanssen. Københavns Universitets Institut for Anvendt og Matematisk Lingvistik. København 1974 og 1975. 84 s.+172 s. Stencil. — Kan rekvireres hos SAML, Institut for Anvendt og Matematisk Lingvistik, Njalsgade 96, 2300 København S.

Af indholdet i nr. 1 kan nævnes:

Karen Risager: En klassifikation af emner i forbindelse med sprogstyring

Henning Spang-Hanssen: Om inddeling af stavfejl

Hanne Ruus: Forsøg med datamatisk sætningsanalyse af moderne dansk

Jesper Hermann og Steen Folke Larsen: "Forståelse" som sprogspsykologisk begreb

Indholdet i SAML 2 er blandt andet:

Frans Gregersen: Rapport fra en undersøgelse af stavfejl i en 3. klasse

Mette Kunøe: Sociolingvistik og sprogundervisning

Olaf Thomsen: Om anvendelsen af hyppighedsordlister til bestemmelse af gloseforråds størrelse og vækst

Bente Mægaard og Henning Spang-Hanssen: Automatiseret navnesøgning ud fra udtalen. PRP

Skautrup, Peter: Dansk sprog og kultur. Udvalgte afhandlinger og artikler 1921—1971. Gyldendal, København 1976. 234 s.

Bogen, der er redigeret af Allan Karker i samråd med Peter Skautrup, er udsendt i anledning af dennes 80-årsdag den 21.1.1976. Den består af 26 afhandlinger og artikler, hvoraf følgende er af særlig interesse for sprognævnens arbejde: Hvem raader over vort Sprog? (1943), Å-ets historie (1953), Af den danske retskrivningsreforms forhistorie (1954; om *kunde/kunne, skulde/skulle, vilde/ville*), Dansk Sprognævn (1956), Nordisk retskrivning (1961). *HGJ*

Skyum-Nielsen, Peder: Sprogbrugshåndbogen. Gyldendal, København 1975. 111 s.

Dansklærerforeningen påbegyndte i 1975 udgivelsen af

Sprogbrugsserien, som redigeres af Peder Skyum-Nielsen og Claus Detlef. Serien er beregnet for 6.—10. klassestrin, og foruden *Sprogbrugshåndbogen* er hidtil udsendt *Lisbeth og Peter Harms Larsen: Spørg bare* (1975, 57 s.; om spørgsmål og svar) og *Torben Weinreich: Brugsdigte* (1975, 32 s.; om konfirmationssange, lokumsdigte, sanglege m.m.).

Sprogbrugshåndbogen er anlagt som lærerens håndbog til Sprogbrugsserien. Formålet med den er på én gang at give et overblik over sprogbrugsbeskrivelsens værktøj (terminologi, begrebsapparat) og dens metode. De to synspunkter er sammenarbejdet i bogens hovedafsnit, en 40 sider lang systematisk oversigt over begreber til beskrivelse af tekster — litterære og ikke-litterære. Oversigten er delvis normativ, idet forfatteren foruden at tage hensyn til almindelig terminologisk praksis ved valg af opslagsord, også har taget hensyn til om de enkelte termer har kunnet opfylde de krav til "en anvendelig benævnelse" som han har opstillet. For de grammatiske begrebers vedkommende er oversigten næsten rent normativ: Forfatteren gør her "et (måske omsonst) forsøg på at sønderbryde grammatikkens adelsmærke: det terminologiske dobbeltbogholderi". Der er et alfabetisk register til den systematiske oversigt, og desuden en fyldig litteraturfortegnelse.
HGJ

Søndergaard, Georg: Hvad hedder barnet — og hvorfor? 5000 dreng- og pigenavne. Billesø og Baltzer, København 1975.

Denne bog beskæftiger sig med nyere navngivningstradition i Danmark. "Af alle faktorer ved navnevalg er smagen den afgørende", siger forfatteren. Og de vigtigste faktorer for smagen bestemmes som miljø, tid og sted. Forfatteren sammenligner derefter navnevalg hos forældre med forskelle i social status, bosted og alder og søger at give forklaringer på det forskellige navnevalg.

Det er uklart om anden del af bogen skal tilskrives forfatteren eller forlaget. Anden del består af alfabetisk opstillede lister af dreng- og pigenavne og dertil et tillæg. Tilsyneladende er det blot et optryk af navnelisten i Kirke-

ministeriets cirkulære om fornavne fra 15.8.73 og af Kirke-
ministeriets tillæg fra 16.6.75. Forlaget har tidligere (*5000
dreng- og pigenavne*, Billesø og Baltzer, København 1973)
udgivet et fotografisk optryk af Kirkeministeriets liste over
godkendte navne. Der står der dog lidt om hvor listen stam-
mer fra. *PRP*

FINLAND

Af Mikael Reuter

*Kirri, Arto: Studier över passivkonstruktioner i nysvenskt
skriftspråk.* Meddelanden från institutionen för nordisk filo-
logi vid Helsingfors universitet, serie A nr 2, Helsingfors
1975. 370 s.

I denna doktorsavhandling ges en översikt av olika passiv-
konstruktioner i svenskan från 1500-talet framåt, med spe-
ciellt beaktande av konkurrensen mellan s-passiv och om-
skriven passiv.

Med hjälp av en omfattande exempelsamling tar förfat-
taren ställning till olika uttrycksnyanser hos konstruktionerna,
och framhåller att s-passiven i flera fall vinner terräng
på de andra konstruktionernas bekostnad.

Saari, Mirja: Talsvenska. En sociolingvistisk studie över syn-
taktiska drag i intervjusvar. Studier i nordisk filologi 60,
Helsingfors 1975. 233 s.

Avsikten med denna doktorsavhandling, som ingår i pro-
jektet Talsyntax i Lund och baserar sig på intervjuer inspe-
lade i Borås, Helsingfors och svenska Tornedalen, är att stu-
dera vilka syntaktiska helhetstyper talet består av och vilken
betydelse talarnas sociala och regionala bakgrund samt kön
har för fördelningen mellan dem. Den regionala variabeln
innebär samtidigt också språkmiljöer av tre olika slag: in-
formanterna i Borås lever i en nästan helt svenskspråkig
miljö, Helsingforsinformanterna har svenska som modersmål
men lever i en miljö där majoritetens språk är finska, och

informanterna i Tornedalsmaterialet har finska som modersmål men de har fått sin utbildning på svenska och omgivningen på det officiella planet är svensk.

Undersökningen visar att talspråket mot det allmänna antagandet kännetecknas av en hög andel fullbordade och rättkonstruerade meningar. Enhetligheten i fråga om de redovisade frekvenserna är relativt stor i hela materialet, men variationen visar i varje fall ett visst samband med de utomspråkliga faktorerna hemort, socialgrupp och kön. Bl.a. värdena för meningslängd och antal underordnade satsar är i regel högre i de högre socialgrupperna än i de lägre och högre för män än för kvinnor, framför allt i socialgrupp 1 och 2 i Borås och Helsingfors. Dessa värden är vidare klart lägre i Tornedalsmaterialet än i serierna från Borås och Helsingfors. Variationen berör dock endast den kvantitativa nivån, och samtliga påträffade syntaktiska drag förekommer i alla informantgrupper, varför man inte kan tala om något egentligt grupspråk.

Selenius, Ebba: Helsingforssvensk ettordsaccentuering. Publications of the Institute of Phonetics, University of Helsinki, Helsingfors 1974. 111 s.

Boken inleds med ett avsnitt där författaren på basen av en undersökning med Kloster Jensens self testing-metod vetenskapligt visar det som också tidigare tagits för givet, nämligen att Helsingforssvenskan saknar opposition mellan akut och grav accent och att heller inga kompensatoriska fenomen kan påträffas. I en instrumentell undersökning påvisas därefter att ettordsuttalet i Helsingforssvenskan kännetecknas av en stor prosodisk labilitet, troligen på grund av varierande dialektal bakgrund och inflytande från finskan. De försökspersoner vilkas accentuering i ett antal lyssnartest bedömdes som mest genuin var rutinerade talare av högre socialgrupp med rent svenskspråkig bakgrund. En preliminär undersökning med två försökspersoner tyder på att tvåspråkiga, som uttalar isolerade svenska och finska ord med likartad ljudgestalt, använder ungefär samma ordmelodi i båda språken. Detta innebär dock inte att Helsingforssvenskans accentue-

ring är identisk med finskans; tvärtom bedömdes åtminstone den ena av dessa försökspersoner i det tidigare nämnda lyssnartestet som klart icke-genuin.

Skutnabb-Kangas, Tove: Om tvåspråkighet och skolframgång. Svenska Litteratursällskapet i Finland nämnd för samhällsforskning. Forskningsrapport nr 20, 1975. Stencilerad. 120 s.

Denna studie, som utgör en del av en licentiatavhandling i nordisk filologi, tar upp problematiken kring tvåspråkighet och tvåspråkighetsforskning, och författaren går kritiskt igenom de flesta teorier och forskningsresultat som hittills publicerats i detta ämne. Först behandlas olika definitioner och aspekter av tvåspråkighet, sedan olika sätt att mäta tvåspråkighet och slutligen tvåspråkighetens betydelse för skolframgång. Det faktum att de flesta tvåspråkiga barn i världen enligt olika undersökningar har klarat sig dåligt i skolan ger oss inte enligt författaren skäl att anta att tvåspråkigheten i sig själv skulle orsaka dålig framgång — man har inte beaktat att barnen under de sociala förhållanden som de lever i med all sannolikhet skulle ha klarat sig dåligt också som enspråkiga.

Litteraturförteckningen på 34 sidor tar upp närmare 500 arbeten.

Solstrand, Helena: Ordindex till J. L. Runebergs lyrik. Meddelanden från Arkivet för litterär svenska 1, Helsingfors 1974. 168 s.

Ordindexet är den första i en serie bearbetningar av ett fullständigt ordregister över Runebergs litterära produktion, och hänför sig till Runebergs tre samlingar *Dikter 1830, 1833 och 1843*. Materialet utgörs av 40 506 löpord. Ordindexet kommer att följas av en konkordans som redan föreligger i korrektur.

Orden i indexet är uppdelade i betydelseord och formord, och dessutom redovisas rimorden särskilt. Materialet är uppdelat på de tre olika diktsamlingarna för att möjliggöra inbördes jämförelse. Orden är sorterade alfabetiskt och numeriskt och rimorden dessutom finalalfabetiskt. För bety-

delseordens del ges de olika sublemmaformerna i den alfabetiska sorteringen. Metodiskt bygger ordindexet på principerna i Jan Thavenius projekt Konkordanser till svensk lyrik i Lund.

Ett ordindex som detta måste givetvis främst betraktas som ett hjälpmedel för forskningen. En viss direkt bild av Runebergs lyrik kan man trots det få genom att till exempel studera de mest frekventa substantiven: diktsamlingarna topas av respektive *hjärta*, *flicka* och *dag*, och alla dessa tre ord finns med bland de fem mest frekventa substantiven i varje diktsamling.

ISLAND

Af Jakob Benediktsson

Baldur Jónsson: Tíðni orða í Hreiðrinu. Tilraunaverkefni í máltölvun. 1. Orð í stafrófsröð eftir upphafi þeirra. 2. Orð í stafrófsröð eftir niðurlagi þeirra. 3. Orð í röð eftir lækandi tíðni. Rannsóknastofnun í norrænum málvísindum. Reykjavík 1975.

Forfatteren har indkodet Ólafur J. Sigurðssons roman *Hreiðrið* på datamaskine og udarbejdet tre ordlister med frekvensangivelser: 1. en liste i alfabetisk orden; 2. en liste ordnet alfabetisk bagfra; 3. en ordliste ordnet efter faldende frekvens.

Árni Böðvarsson: Hljóðfræði. Prentað sem handrit. Reykjavík 1975.

En håndbog i islandsk fonetik.

Jón Gunnarsson: Málmyndunarfræði. Reykjavík 1973.

Et første forsøg på at udarbejde en generativ grammatik for islandsk.

Halldór Halldórsson: Old Icelandic heiti in Modern Icelandic. Institute of Nordic Linguistics. Reykjavík 1975.

NORGE

Av Alfred Jakobsen

Bruaas, Einar: Adverb som adledd til nomen. Maal og Minne 1975, s. 190—206.

Frasene /kan hende/ og /kanskje/ blir i ordbøkene kategorisert som adverb. Ved hjelp av en strukturanalyse av frasenes distribusjon og syntaktiske realiseringsmuligheter viser Bruaas at de kan ha både verbals funksjon (som del av en redusert helsetning med leddsetning) og adverbials funksjon, men aldri adverbs funksjon som adledd til et nomen.

Adverb med framhevende betydning kan utenom sin vanlige funksjon som adverbialer også inngå som adledd til nomen og pronomen med enten pluss- eller minuspresisering av kjerneleddet i helheten. Eks.: I formuleringen “i går ville ikke noen gå” er /ikke/ adverbial bestemmelse, mens det i setningen “i går ville noen ikke gå” utgjør selvstendig adverbial.

Bruaas påviser også at et adverb plassert som andreleddet i forfeltet ikke nødvendigvis står attributivt til forfeltets øvrige del(er), men i stedet har adverbials funksjon. I en setning som “utover høsten formelig hopet det seg opp episoder” godtgjør forfeltprøven at vi har to setningsledd (adverbialer) i forfeltet. Denne konstruksjonstypen må holdes ut fra setninger som “den gutten der gidder ingen ting” og “adgang dit fikk jeg nok ikke” hvor vi har å gjøre med bare ett setningsledd i forfeltet, og hvor adverbene “der” og “dit” inngår som del av henholdsvis subjekt og objekt.

Ei bok om Ivar Aasen. Redigert av Magne Myhren. Oslo 1975. 221 s.

Den som skal studere språkgranskeren og målreiseren Ivar Aasen, vil ha vansker med å finne fram til litteratur om ham. Riktignok er det mange som har gitt faglige vurderinger av hans verk, men artiklene fins spredt i til dels vanskelig tilgjengelige publikasjoner.

For å komme alle dem i møte som gjerne vil vite mer om

denne mest sentrale personen i norsk språkhistorie og målreising, har universitetslektor Magne Myhren samlet et utvalg av de viktigste artiklene fra samtid og ettertid om det språkvitenskapelige arbeidet hans. Bidragene, som stort sett er ordnet kronologisk, illustrerer hvordan vitenskapsmannen Ivar Aasen har vært verdsatt i lys av skiftende teorier og metoder fra grammatikken og ordboka utkom i 1848—50, og til i dag. Artiklene i utenlandske tidsskrifter er oversatt til norsk.

I antologien er P. A. Munchs ofte siterte anmeldelser av *Det norske Folkesprogs Grammatik* og *Ordbog over det norske Folkesprog* tatt med. Vi finner også Halvdan Kohts omtale av Aasen i *Ord och Bild* 1913. Det kan i denne forbindelse være verdt å sitere en merknad fra redaksjonen av tidsskriftet: "För första gången meddelar Ord och Bild en artikel på norska folkmålet, skrifven af en af dess förnämsta förkämpare. Den får här äfven tjäna till språkprof. Säkerligen skall mången af våra läsare med öfverraskning finna hur nära målet ligger vårt eget språk i dess alderdomligare former."

Einar Haugen skriver om Ivar Aasen som språkplanlegger. Han viser hvordan landsmålet er rekonstruert etter metodene fra den komparative språkvitenskapen. Aasens puristiske innstilling skyldtes først og fremst at det fremmede ordtilfanget skippet de fonologiske reglene og reglene for avledning og gjorde veien til kunnskap vanskeligere enn nødvendig for vanlige folk.

I denne sammenhengen er det interessant å merke seg hva Aasen sier om engelske lånord i norsk: "Engelske Ord kunne ogsaa paa Grund af Udtalen være besværlige nok; men heldigvis er det dog kun faa af disse, som ere blevne bekjente her i Landet." Tidene har skiftet; i dag utgjør de angloamerikanske lånordene en av de største truslene mot vår språklige selvstendighet.

De andre artikkelforfatterne er Ole Vig, Marius Nygaard, Moltke Moe, Sigurd Kolsrud, Gustav Indrebø, Alf Hellevik, Alf Sommerfelt, Ingeborg Hoff, Trygve Knudsen og Dagfinn Worren.

Haugen, Einar: *Norsk i Amerika*. Annen utgave. Oslo 1975. 124 s.

I anledning av 150-årsjubileet for den norske utvandringen til Amerika er Einar Haugens bok fra 1939, "Norsk i Amerika", kommet i ny utgave.

Forfatteren har justert språket i retning av moderne norsk, rettet og ajourført en del data og lagt til et Etterord. Men ellers står boka temmelig uforandret.

Den inneholder seks essays og noen målprøver. Av essayene vil særlig følgende interessere språkfolk: Bondemål og bygdefolk, Fra bygdemål til verdensspråk, Navneskikk i nybygda og Skrift og tale.

Hellevik, Alf: *Den langvarige dragkampen om hokjønn*. Syn og Segn 1975, s. 589—597.

Riksmålsorganisasjonene krever at hunkjønnformen skal holdes mest mulig ute fra bokmålet. I denne artikkelen påviser Hellevik at representantene for disse organisasjonene er mer avvisende mot bruk av hunkjønnformen enn riksmålsrepresentantene var i 1935, og mer avvisende enn de som satt i komiteen som utarbeidde 1917-rettskrivningen, og faktisk mer avvisende enn Riksmålsforbundets rettskrivningskomité i 1913. I 1913 foreslo denne komiteen å åpne riksmålet for former som *kua*, *musa*, *anda*, *døra* osv. "Motstanden mot *a*-former har i røynda auka proporsjonalt med aukande bruk i litteratur og presse" (s. 596).

Hellevik peker også på at innføringen av hunkjønnformer på *-a* i bokmålet helt fra 1917-rettskrivningen har hatt som forutsetning at også nynorsken skulle satse på *-a* i stedet for den tradisjonelle *i*-formen. I dag kan en si at overgangen til *-a* er et faktum i størstedelen av nynorsk litteratur og presse. "Og når ein vil registrere og vurdere bruken av *a*-formene i norsk skriftmål i dag, bør ein også ta med i rekninga det som er skrive på nynorsk. Også det er med og skaper det ein kunne kalle ei felles norsk målkjensle når det gjeld bruken av *a*-former" (s. 597).

Hellevik, Alf: Fagmål og folkemål. Syn og Segn 1975, s. 450—459.

Hellevik peker her på en fare som truer språket vårt, nemlig den flom av fagtermer som stadig strømmer inn i dagligspråket, og som de fleste ikke forstår skikkelig. Behovet for en stadig større spesialisering fører til en mer og mer ufolkelig yrkessjargong som lekmannen ikke skjønner. Dermed oppstår det kommunikasjonssvikt — med de ulemper og farer dette innebærer.

Men heldigvis er det i dag en økende interesse for å gjøre noe med de problemene som norsk fagspråk strir med. Det gjelder også de problemene som oppstår i skjæringspunktet mellom fag- og allmennspråk. Ansvarlige fagfolk er blitt klar over at det er nødvendig med et systematisk samarbeid mellom eksperter på ulike områder og språkfolk. Det har da også i de siste åra vært et godt samarbeid mellom Norsk språkråd og sentrale faglige organer som Rådet for teknisk terminologi og Norges Standardiseringsforbund.

Karlsen, Bjørn og Torvik, Arne: Språket i bruk. Universitetsforlaget 1975. 136 s.

Formålet med boka er å gi en teoretisk innføring i hvordan språket fungerer i ulike kommunikasjonssammenhenger. En rekke tekster hentet fra ulike områder illustrerer det teoretiske stoffet, og for å trene brukerne i å nytte språket funksjonelt har forfatterne også laget en mengde forslag til øvingsoppgaver.

Boka er først og fremst beregnet på studenter som skal ta grunnkurset i norsk ved de pedagogiske høyskolene, men framstillingen er så grei og lettfattelig at den også kan studeres med utbytte av lesere uten særlige forkunnskaper i grammatikk og språkteori.

Kleivane, Sone: Reklamespråkets argumentasjon. Oslo 1974. 127 s.

Reklamens mål er å oppnå økt salg av varer eller tjenester. For å nå dette målet gjelder det at den finner det best egnede reklamemiddel, at reklamens innhold er psykologisk hensikts-

messig, og at utformingen er vellykket. Reklamespråket er en viktig faktor i denne påvirkningsprosessen, først og fremst gjennom annonser i dags- og ukepressen, men også på plakater, skilter, film osv.

I sin bok tar Kleivane for seg noen av de viktigste virkemidler som reklamespråket benytter seg av.

Framstillingen faller i tre hoveddeler. Først analyserer han noen av de midler reklamespråket anvender for å tiltrekke seg mottakerens oppmerksomhet. Avsenderen prøver gjerne å legge an en fortrolig holdning overfor den annen part. Denne fortroligheten, som kommer til uttrykk i annonsenes "teksthoder", kan gi seg forskjellige utslag, f.eks. som tilsynelatende velmente råd — som smiger av forskjellig slag. En annen vanlig måte å fange mottakerens oppmerksomhet på er å vekke hans nysgjerrighet og dermed få ham til å lese videre i teksten for å finne svaret: Hva er det som går og går og aldri kommer på verksted?

I den andre delen blir ulike sider ved argumentasjonsteknikken drøftet. Forfatteren går nøye inn på hvilke midler reklamespråket benytter eller unnlater å bruke når det skal knytte argumentene sammen i en argumentasjonsprosess. Avsenderen vil ofte være tjent med å ordlegge seg slik at mottakeren får følelsen av å stå overfor en logisk argumentasjon. Da kan f.eks. konjunksjonen "fordi" være god å ty til etter som mottakeren ut fra sin språklige erfaring regner med at den normalt viser logisk årsakssammenheng: Bilen som måtte komme. Den måtte komme fra Fiat. Fordi Fiat skaper bilhistorie.

I reklamespråket er det naturligvis de positive egenskapene ved en vare som blir framhevet. En må derfor være klar over at det kan være holdt tilbake opplysninger som kunne ha forandret helhetsbildet og gjort en annen konklusjon mer nærliggende. Også valget av enkeltord i annonsene avspeiler avsenderens strev etter å påvirke mottakeren til å innta en bestemt vurderingsholdning til det som skal selges. I stor grad blir det nyttet ord som i vanlig språkbruk skaper positive, behagelige assosiasjoner: Sapp er et naturprodukt laget av appelsiner eller sitroner.

Reklamespråket benytter seg ofte av forskjellige stilistiske virkemidler som sammenlikninger, metaforer og besjeling: Solbrun kjendis på frierfötter. (Det er tale om en ostetype.)

Utenlandske sitater og utsagn på fremmede språk, særlig engelsk, forekommer hyppig. Slike utsagn kan gi mottakeren fornemmelsen av at produktet er populært og mye brukt i alle deler av verden. Eksakte tallangivelser og bruk av ord som er hentet fra teknikkens og vitenskapens område, støter en også ofte på i reklamespråket. Hensikten med denne anvendelsen er vel å gi inntrykk av presisjon og tillitvekkende ekspertise.

Reklamespråket argumenterer bl.a. med å gi løfter om en bedre framtid for den som følger anvisningene i annonsene. Disse løftene minner stadig mottakeren om visse idealer han ikke bør gi slipp på. I den siste delen av avhandlingen belyser Kleivane de verdiene som synes å stå sentralt i reklamens verdensbilde. Det livssyn som ligger til grunn for dette, er sterkt materialistisk preget. For reklamemennesket spiller statussymboler en viktig rolle — det er motebevisst, og det lytter gjerne til autoritetenes råd. Kjønnssrollemønsteret er det tradisjonelle. Reklamemennesket er innstilt på å gjøre karriere, og effektivitet utgjør et sentralt begrep i denne verden av livskraftige og travle folk.

Kleivanes bok er en analyse av reklameteksternes konkrete materiale. Men som det vil ha gått fram av det foregående, forsøker han også å tolke de motiver avsenderen kan ha hatt for å formulere uttrykkene slik de er presentert i teksten. Samtidig prøver han å få fram noen av de reaksjonene en kan vente hos mottakeren. Det må sies til hans ros at han her hvor han beveger seg på mer hypotetisk grunn, er meget forsiktig med å felle dommer og dra for bomsikre konklusjoner. Han reserverer seg hele tida og lar heller selve reklameteksten tale for seg.

Det er som nevnt først og fremst språket i tekstene Kleivane har satt seg som mål å belyse. Dermed er illustrasjonene og oppsettingen av teksten blitt skjøvet noe i bakgrunnen. Men illustrasjonene og oppsettingen er integrerende deler av den helhet en reklameannonse utgjør. Boka ville uten tvil

ha blitt enda mer verdifull dersom alle sider ved annonsene var blitt behandlet under ett.

Den språklige form et budskap er ikledd, virker i stor grad strukturerende på mottakerens oppfatning av det. På den måten blir språket et effektivt virke- og maktmiddel. I en dialog kan naturligvis mottakeren også påvirke avsenderen. Men ved reklamespråket går kommunikasjonen stort sett bare den ene veien. Det utgjør derfor en sterk maktfaktor i det moderne samfunn.

Konferanse innen nordisk språkvitenskap. Ås 17.—18. april 1975. Rapport. 188 s.

Den 17. og 18. april 1975 ble det holdt en konferanse i nordisk språkvitenskap på Ås. Deltakerne, i alt 80 personer, kom fra universiteter, distriktshøgskoler og lærerskoler over hele landet.

Hensikten med konferansen var først og fremst å diskutere fagets grunnlagsproblemer og fagets innhold. Det ble holdt orienterende foredrag om nyere disipliner (psykolingvistikk, sosiolingvistikk, pragmatikk og tekstlingvistikk). Spørsmålet om TG-grammatikkens plass i norskstudiet ble også drøftet. Jan Terje Faarlund gav en kort generell orientering om semantikkens rolle og betydning innenfor moderne språkvitenskap, og foretok en semantisk faktoranalyse av en gruppe norske verb.

Et annet tema på konferansen var talemålsforskning. Av de emnene som ble tatt opp, nevner jeg: generasjonsskilnader i målførene, talemålsundersøkelsen i Oslo, fonetisk transkripsjon i norsk dialektgransking og utviklingstendenser i trøndsk.

Ellers orienterte Kolbjørn Heggstad om arbeidet med å opprette et datamaskinelt tekstarkiv ved Nordisk institutt i Bergen.

Foruten foredragene inneholder rapporten også referat av de viktigaste innleggene i diskusjonen.

Samlet gir rapporten et godt oversyn over nyere retninger, teorier og metoder innen språkvitenskapen. Den viser også klart hvilke problemer en står overfor når det gjelder å inn-

passer alt det nye i studieplanene for norsk ved universitetene og høyskolene.

Leira, Vigleik: Dublering av setningsledd. Maal og minne 1975, s. 67—81.

Leira gir først noen eksempler på dublerede setningsledd: I går, *dalså* var jeg hjemme hele dagen. Bollar, *det* kjøpte eg i går. Bollane, *dei* kjøpte eg i går. Ola, *han* er galen. Også apposisjonen regner han med under begrepet dublering av setningsledd: Ragnhild, *ungkona på Stavsund*, gjekk og såg etter mannen sin. Like ens regner han med tilfeller som: du er altfor gammeldags, *du*; lutefisk, det er god mat, *det*. Han stiller opp følgende problemer som han drøfter:

1. Hva slags setningsledd er det mulig å dublere?
2. Når skal vi ha "ho", "det", "så" osv. som andreledd?
3. Hva slags samband får vi? Parataktisk eller hypotaktisk?
4. Hvorfor dublering? Er andreleddet å se på som "fyllekalk" i ytringen?

Når det gjelder p. 4, finner Leira at dublering av setningsledd tjener til: 1. Å skille mellom innføringen av en størrelse, og det å plassere den i en syntaktisk og semantisk sammenheng: Ola, han er galen. 2. Å ramme inn et syntagma som en syntaktisk helhet, og 3. Å sørge for syntagmatisk kontakt mellom ord som står i nært syntaktisk samband: Intrigefloken, som i de gamle romanene av og til er nesten uoverskuelig, den forsvinner.

Lundeby, Einar: Om prioritering i norsk språknormering. Nordiske studier. Festskrift til Chr. Westergård-Nielsen. København 1975, s. 163—172.

Etter at forfatteren har presisert hva han mener med språknormering: ("bevisste og planmessige inngrep i språkets kodifiserte system, i 'la langue'"), gir han et oversyn over de allmenne prinsipper for språknormering som har vært stilt opp av lingvister. Han drøfter deretter den rolle de forskjellige prinsippene har spilt i norsk språknormering i statlig regi fra den første språkreformen i 1862 og fram til i dag.

De ulike prinsippene kommer ofte i konflikt med hverandre. Språknormeringen blir derfor stadig stilt overfor et prioriteringsproblem: Hvilken rangstige skal han etablere mellom de forskjellige kriterier eller omsyn? Dette er et av språknormeringens kjerneproblemer, og Lundeby hevdar med rette at det ikke er blitt grundig nok diskutert i Norge eller i Norden. Det er mulig at det ikke lar seg gjøre å sette opp en fast prioriteringsskala. Likevel må en kunne stille opp som et ønskemål "at det framtidige normeringsarbeid i Norge i sterkere grad enn hittil må være seg bevisst hvilke prinsipper som er aktuelle, og vurdere dem alle i relasjon til hverandre."

Lundeby's artikkel har stor prinsipiell interesse.

Mål og Makt. Flogskrift utgitt av Studentmållaget i Oslo. Nr. 3. 1975. 48 s.

Dette nummeret av *Mål og Makt* tar opp fagspråkproblematikken. Av innholdet nevner jeg en artikkel av Arnulv Sudmann, der han gjør rede for arbeidet i Norsk språkråd med fagspråk og terminologi. I en annen artikkel — av Erling Indreide — blir fagspråket vurdert ut fra klassekampteorien. Han mener det blir brukt til aktiv manipulering og til "å bygge opp og halde ved like fasttømra tankebygningar som styrkjer dei herskande klassane sin ideologi og dermed makta til desse klassane over dei undertrykte" (s. 6).

Norske språkdata. Rapport nr. 3/75. Bokmål baklengsordliste. Bergen 1975. 209 s.

I de siste årene har databehandling av språkmateriale kommet til å spille en stadig større rolle. Moderne EDB-teknikk gjør normeringsarbeidet både mye raskere og sikrere enn før.

Ved Prosjekt for datamaskinell språkbehandling, Nordisk institutt, Universitetet i Bergen, blir det gitt ut en serie forskningsrapporter under tittelen "Norske språkdata". I 1975 kom "Bokmål baklengsordliste". Den svarer til en tidligere rapport (se *Språk i Norden* 1973, s. 110), men bygger på et økt ordtilfang (i alt 53 844 ord).

En rekke moderne språk har etter hvert fått "baklengs alfabetiserte" ordbøker. Særlig for ordlagingsstudier er lister

med ord systematisert etter endingene et ypperlig hjelpemiddel.

Norske stedsnavn/stadnamn. Redigert av Botolv Helleland. Oslo 1975. 200 s.

I denne artikkelsamlingen gir noen av våre fremste navnegranskere en framstilling av stedsnavn og personnavn.

Per Hovda skriver om øynavn, elvenavn, innsjønavn og fjellnavn. Botolv Helleland drøfter spørsmålet: "Korleis har stadnamna oppstått?" Den samme har også en artikkel om opphavet til bynavnene. Oddvar Nes tar oss med på en ferd langs "Nordvegen" og forklarer etymologien til de viktigste fjord- og landskapsnavnene. Jørn Sandnes gjør bl.a. rede for sammenhengen mellom gamle gudedyrkings-steder og seinere bygdesentrer og kirkesteder. Lars Ekre orienterer om navn i Jotunheimen og noen andre fjell i turistleia. Alv Muri og Kjell Bondevik forteller om "skjemt og alvor" og "truer og førestellingar" i stedsnavn. "Samiske stedsnavn" er emnet for en artikkel av Thor Frette, og Magne Oftedal behandler "Norske namn på framand grunn". Endelig har Eyvind Fjeld Halvorsen en artikkel om person- og slektsnavntradisjoner i Norge, og Eivind Buanes en om innsamling og arkivering av stedsnavn.

Forfatterne har lagt vinn på en ledig og muntlig stiltone. De spekker framstillingen med levende og interessante detaljer. "Norske stedsnavn/stadnamn" er populærvitenskap i beste forstand.

Norskraft. Universitetet i Oslo. Institutt for nordisk språk og litteratur. 1975.

Norskraft er et arbeidsskrift for nordisk språk og litteratur, som utgis av Nordisk institutt ved Universitetet i Oslo. Formålet med skriftserien er: 1) i en upretensiøs form å gi ut artikler og forskningsresultater som ikke er fullt ut gjennomarbeidd for endelig trykning, 2) å skape et forum for faglig debatt i tilknytning til de innsendte artiklene.

I første nummer av skriftet behandler Ernst Håkon Jahr l-fonemet i Oslo bymål. Dette fonemet blir i Oslo realisert

ved fire ulike allofoner, og han viser at distribusjonen av dem er regulert ikke bare av reint språkhistoriske og strukturelle forhold, men også i høg grad av sosiale tilhøve. Eskil Hanssen trekker fram noen kvantitative forhold ved ordforrådet i naturlig talemålsmateriale (hentet fra Talemålsundersøkelsen i Oslo), og analyserer de mest frekvente ordene fra morfologisk og semantisk synspunkt. I en annen artikkel (i nr. 4 av skriftet) foretar han en semantisk faktoranalyse av personlige pronomener i norsk. Nevnes kan også en artikkel i samme nr. av Einar Bruaas om verbalvalens, der han viser hvordan teorien kan anvendes også på norsk språkstoff.

Sandøy, Helge: Språk og politikk. Oslo 1975. 192 s.

Det siste året har vi hatt flere hissigje måldebatter i Norge. I Dag og Tid ble det ført et langt ordskifte om sentrale spørsmål i språkstriden. Stalins artikkel om marxismen og språkvitenskap ble også trukket inn i diskusjonen.

I Arbeiderbladet tok Jostein Nyhamar opp temaet makt-språket. Denne artikkelen ble opphavet til en mer tradisjonell språkstrid. Her dreide det seg om hvilken linje Arbeiderpartiet hadde stått for i språkstriden, og hvilken linje et sosialistisk parti bør følge.

Et tredje ordskifte gjaldt talemålsnormering. Den er blitt sett i sammenheng med den allmenne språkundertrykkingen, og målungdommen har reist krav om større respekt for dialektene.

I "Språk og politikk" har Sandøy samlet en del av innleggene i de nevnte debattene.

Boka blir innledet med en utgreiing om de skiftende syn på språket i språkvitenskapen fra romantikken til i dag. Dessuten inneholder den en del drøftende oversiktsartikler av Sandøy og andre forfattere. I disse er temaet bl.a. Stalins språkanalyse og den norske språksituasjonen, arbeiderrørsla og språkstriden og den politiske linjen i målarbeidet.

Språket i bruk. En antologi ved Olaf Øyslebø. Oslo 1975. 126 s.

Stilforskning var lenge et nokså forsømt felt i Norge. En av

årsakene til dette kan være at det av en stilgransker kreves både lingvistisk og litterær skolering, en annen at det har hersket mye uklarhet og uenighet om grensene for denne vitenskapsgreinen og om dens mål og metoder. Men i de seinere år har interessen for språkbruksstudier økt sterkt. Ved Universitetet i Oslo er det opprettet et dosentur i stilistikk, og innehaveren av det, Olaf Øyslebø, har betydd mye for utviklingen av faget.

Antologien "Språket i bruk" er et resultat av Øyslebøs veiledervirksomhet. Den består av utdrag av hovedoppgaver. Undersøkelsene dekker mange forskjellige språkbruksområder. Kjell Røed og Leif Røneid tar for seg visse trekk ved reklamespråket. Kåre V. Nilsen skriver om stilen i norske høgmesseprekener og Håvald Slåtten om språklig anskuelighet i en av Anne-Cath Vestlys barnebøker. Olav Rykkja viser hvordan Cora Sandel i sin Albertetrilogi ved hjelp av ord med høy illusjonsskapende effekt makter å bygge opp en fiksjon der både personene og deres omgivelser virker meget livaktige. Et par norrøn-inspirerte syntaktiske fenomener i Sigrid Undsets "Olav Audunssøn" er emnet for en artikkel av Nina Fritzner Skadberg.

I en interessant liten studie går Harald Hellum nærmere inn på en av de faktorer som medvirker til å gi Tarjei Vesaas' prosastil dens sterkt assosiasjonsskapende, fantasieggende kraft. Vesaas bruker ofte et pronomen demonstrativt, dvs. utpekende, uten at teksten selv inneholder noe ord som kan utgjøre korrelat, eller i beste fall ord som bare kan fungere som svært upresise korrelater. Dermed kan pronomenet bare fylles med et innhold som konteksten mer generelt antyder. På liknende måte nytter han ofte ubestemte pronomener på en slik måte at referenten vanskelig lar seg presisere. Karakteristisk for Vesaas er det også at han hyppig anvender det ubestemte *ein* i tilfeller der det like gjerne kunne ha stått *han* eller *ho*. Dermed distanserer han personene fra det fortalte. Det de opplever, angår ikke bare dem sjøl, de opplever på vegne av noe bakenforliggende, allmenngyldig. Hellum understreker at de nevnte stiltrekkene må være utslag av den livsholdning som preger mye av det Vesaas har skrevet: "En

respekt og en tilbakeholdenhet overfor det mysterium som menneskelivet er ... Det å formidle så vare følelser og stemninger som Vesaas gjør, krever verbal diskresjon. Ordene må ikke bli for nærgående, ikke for presise. Det presise og omstendelige ville ikke være i stand til å fange den menneskelige virkelighet i all dens mangfoldighet.”

Samlingen innledes med en instruktiv artikkel der Kåre V. Nilsen tar opp det teoretiske grunnlaget for stilistikken. Han legger først fram noen viktige generelle momenter når det gjelder selve stilbegrepet, og deretter drøfter han en del av de teoretiske problemer stilanalysen støter på.

Det vi kaller stilen i et verk, beror på et samspill av mange forskjellige faktorer som til sammen danner en helhet. I disse artiklene, som bare tar for seg enkelte karakteristiske trekk ved de utvalgte tekstene, er det nødvendigvis lagt mindre vekt på samspillet mellom de mange ulike komponentene. Men forfatterne har likevel ikke tapt helheten av syne. Samlingen gir et godt innblikk i det omfattende, mangslungne og spennende problemkompleks som moderne stilistikk rommer.

Steinset, Åge og Kleiven, Jo: Språk og identitet. Oslo 1975. 128 s.

Boka består av fire artikler: Åge Steinset: Språk og identitet; samme: Skulen som språkundertrykkjar; Jo Kleiven: Dialektane i ein utvida kommunikasjonsmodell og samme: Stereotypiar omkring dialektbruk — nokre døme frå Bergen.

Den teoretiske bakgrunnen for boka er den marxistiske klassekampoppfatningen. Kapitalens innebygde lover tvinger kapitalisten til å utnytte arbeiderne maksimalt, og som en følge av den skjerpede konkurransen prøver den å nå stadig nye områder av menneskelig funksjonering. Språket er sjølsagt ikke noe unntak; tvert imot er det på mange måter et viktig område.

I den første artikkelen ser forfatteren presset på dialektene, ønsket om talemålsnormering i skolen og kampanjen mot nynorsken som forsøk på å undergrave og tyne den språklige identiteten. Resultatet hvis slikt lykkes, vil etter hans mening bli umælende, ikkeprotesterende, fleksibel arbeidskraft. Fol-

ket sjøl må kjempe for sin rett til å utfolde seg språklig på en naturlig og trygg måte også utenfor sitt eget lokale miljø. I dag er folket, heter det, språklig invalidisert, noe som klart gjør sitt til å holde det nede på alle plan.

I "Skulen som språkundertrykkjar" blir det hevdet at skolen driver en form for sosialisering som gjør at folkemålsbrukerne ikke kan nytte sin egen dialekt når de snakker med folk som taler et språk de opplever har høyere sosial status enn deres eget. Dette må en få bukt med. Vanlige demokratiske rettigheter tilsier at også arbeiderspråket må få innpass i skolen. En må kjempe fram en frigjørende språkundervisning.

I den tredje artikkelen sier Jo Kleiven at hvis vi skal forstå dialektenes rolle, må vi se språket som en del av et mye mer omfattende system av kommunikasjonsatferd. Dialektbruk gir informasjon om geografisk og sosial bakgrunn. Den sosiale gruppe som har mest makt, prestisje og ressurser, har lettest for å få sin målform godkjent som den "beste". I en drøfting av ulike grupper og deres makt og prestisje har en ofte god nytte av herre/knekt-perspektivet. Ved å godta oslomålet som en landsgyldig norm, godtar dialektbrukeren også sin rolle som knekt — og ikke bare i rent språklig forstand. Mener en at ens egen gruppe er like bra eller like normal som f.eks. Vestre Aker-gruppen, må dette også få språklig konsekvens. Normalisering av talemålet blir da noe absurd, siden det forutsetter at noe unormalt skal endres i retning av det normale. Vi må derfor ikke be om toleranse for dialektene som et slags personlig avvik fra oslonormalen, men kreve sjølsagt likeverd mellom ulike folkegrupper og deres talemålsformer.

I siste delen av boka blir det gjort rede for noen undersøkelser som tok sikte på å finne ut hva slags stereotypier eller fordommer som knytter seg til de ulike dialektene våre. Resultatene viser at folk blir vurdert på forskjellig måte etter den dialekt de nytter. Det ser ut til at noen dialektbrukere blir nedvurdert av andre. Dette vitner om en sosial urettferdighet som går langt ut over de rent språklige forholdene.

Stugu, Ola Svein: Frå målestetikk til dialektaksjon. Syn og Segn 1975, s. 466—476.

I det siste tiåret har det vært mange skiftninger i synet på hvordan målrørsla best kan fremmes. I denne artikkelen gjør Ola Svein Stugu rede for hvordan disse skiftningene har tudd seg i Studentmållaget i Oslo. Han skiller ut fem bolker, som mer eller mindre glir over i hverandre.

Omkring midten av 1960-åra var slagordet: "Gjer nynorsk til bynorsk." Hovedvekten ble lagt på å gjøre nynorsken til prestisjemål og få den i bruk på flest mulige områder. I 1966—67 slo tospråkslinjen igjennom. Nynorsken var et minoritetsmål som trengte vern. Samtidig ble sammenhengen mellom målutviklingen og samfunnsutviklingen ellers diskutert, og Hegels "herre-træl-modell" kom i bruk for å forklare hvorfor nynorsken står svakt. I 1969 kom den distriktspolitiske fasen i forgrunnen. Siden de fleste som bruker nynorsk, bor i utkantstrøk, og utkantene blir avfolket, er det en oppgave også for målfolkene å ta del i det politiske arbeidet mot avfolkingen. Etter 1972 blir det en fornyet interesse for det språklige grunnlaget for målreisingen. Det blir understreket at skriftmålet i landet skal bygge på dialektene. Respekten for målførene må økes. Det siste året har vært fylt med målideologisk diskusjon der det grunnleggende spørsmålet er følgende: Er dagens nynorsk en fullgod fellesnevner for de norske dialektene, eller må den forandres slik at den kan bli et tjenlig skriftmål for eksempelvis Oslo-folk?

Western, Aug.: Norsk riksmåls-grammatikk. Kristiania 1921. Faksimileutgave 1975. 572 s.

Westerns store grammatikk fra 1921 over riksmålet har lenge vært utsolgt, men er nå å få i faksimileutgave.

Som elev av Otto Jespersen skjeller Western skarpt mellom logiske og formelle kategorier, og framstillingen faller derfor i to hoveddeler: den logiske og den formelle. Fra Jespersen har han også bl.a. lånt navnene overledd, adledd og underledd, helsetning og leddsetning, og som Jespersen skiller han mellom den logiske kategori tid og den formelle kategori

tempus.

Western ville i sin grammatikk gi "et såvidt mulig tro bil-
lede av det nuværende norske riksmål både i dets talte og dets
skrevne form". Hans bok inneholder en mengde eksempler
både fra talespråket og fra skriftspråket. De siste er særlig
hentet fra skjønnlitteraturen. Især på grunn av det rike ek-
sempelmaterialet er grammatikken verdifull også for moderne
språkvitere.

Aasen, Ivar: Norsk Maalbunad. Andre utgåva. Bergen 1975.
231 s.

Ivar Aasens "Norsk Maalbunad" ble i 1925 utgitt posthumt
av Sigurd Kolsrud. I "Innleiding" gjorde utgiveren bl.a. rede
for hvordan verket var blitt til. Andre utgave kom i 1975.

"Norsk Maalbunad" er en systematisk fortegnelse over
synonymer i landsmålet. Den er ordnet under 30 hovedav-
delinger. Hver hovedavdeling er igjen inndelt i underavdel-
inger, til sammen 315.

*

I et kort oversyn er det naturligvis uråd å få med *alt* som er
skrevet om norsk språk i løpet av året. Kronikker og avis-
innlegg i språkdebatten er således ikke omtalt. Det kan like-
vel være grunn til å nevne riksmålsbevegelsens avis *Frisprog*,
og *Språklig samling*, utgitt av Landslaget for språklig samling.
Begge inneholder mye verdifullt stoff av språklig og språk-
politisk art.

SVERIGE

Av *Margareta Westman (MW)*, *Catharina Grünbaum (CG)*,
Per Axel Pettersson (PAP), *Bengt Nordberg (BN)*

*Allén, Sture et al.: Nusvensk frekvensordbok baserad på tid-
ningstext. Frequency Dictionary of Present-Day Swedish
Based on Newspaper Material. 3. Ordförbindelser. Colloca-
tions. Data linguistica 10. Almqvist & Wiksell. Stockholm
1975. LII+994 s.*

Delarna ett och två av de planerade fyra delarna av Nuvensisk frekvensordbok redovisar frekvenserna av de enskilda orden i en korpus på en miljon ord hämtade ur svenska morgontidningar 1965 (anm. i *Språk i Norden* 1973 s. 117).

Den tredje delen behandlar hela återkommande ordförbindelser med en viss lägsta frekvens i samma tidningsmaterial. Ordförbindelserna redovisas på tre olika beskrivningsnivåer: kombinationer, oavsett satsgräns, (t.ex. "det inte att"), fastare konstruktioner (t.ex. "över huvud taget") och idiom (t.ex. "slå dövörat till"). I inledningen redogörs för de olika metoder som använts vid behandlingen av materialet och för de olika slag av listor som ordförbindelserna är ordnade i. Bl.a. finns det särskilda listor över ordförbindelser i början och i slutet av meningar.

Den här sammanställningen av återkommande ordförbindelser utgör ett betydelsefullt underlag för beskrivningen av nutida svenska, och den borde kunna lämna material även till språkpsykologiska undersökningar — Sture Allén berör i inledningen de s.k. lexikaliska blockens roll vid språklig produktion och perception. Den bör också bli ett oundgängligt hjälpmedel vid allt slags lexikografiskt arbete och vid översättningar från främmande språk, då den visar vilka vanliga ordförbindelser som finns utöver de fasta fraser som konstruktionsordböcker och lexikon till och från främmande språk vanligen fått inskränka sig till. *CG*

Basfärdigheter i svenska: Diskussionsunderlag. Skolöverstyrelsen 1975. Skolöverstyrelsens handledningar. Liber Läromedel Stockholm 1976. 87 s.

Denna skrift väckte stor debatt våren 1976 i Sverige. I den presenterar en arbetsgrupp från skolöverstyrelsen sin syn på svenskundervisningen i skolan. I centrum sätts samtalet, som anges vara grunden för elevernas språkutveckling. Huvudtanken är att eleverna utvecklar sitt språk genom att använda det, och startpunkten måste då vara det språk eleverna själva har. I skriften ingår också fyra uppsatser av fyra experter, Att utveckla sitt språk, av Birgitta Qvarsell, Vad kan man när man kan ett språk? av Jan Anward, Vad menas

med bra språk? av Ebbe Lindell och Fri läsning, av Kerstin Rimsten-Nilsson. Dessutom finns några redogörelser för hur dialogpedagogiken tillämpats i modersmålsundervisningen på några håll.

Kritiken mot boken har främst gått ut på att grundidéerna visserligen är sympatiska men presentationen alltför lite konkret, lärarna har fått alltför lite vägledning i hur idéerna skulle kunna tillämpas. *MW*

Danielson, Sylvia: Läroboksspråk. En undersökning av språket i vissa läroböcker för högstadium och gymnasium. Acta Universitatis Umensis, nr 4. Umeå 1975. 146 s.+bil. Distr.: Umeå universitetsbibliotek, Box 718, 901 10 Umeå.

Material för undersökningen är texter för olika skolämnen (fysik, samhällskunskap, svenska) och olika stadier (grundskolan, gymnasieskolan) och olika linjer. Undersökningen gäller meningar och ord, inte hela texter. För redovisningen av meningarna använder författaren Poul Diderichsens sats-schema, och även längd och ord och satsantal anges. I ett kapitel tas särskilt upp orden i läroböckerna, behovet av fackord och bruket av termer. Många nyttiga upplysningar finns att hämta; ofta lämnas dock endast procenttal, inga absoluta tal, vilket ibland gör det svårt att bedöma tillförlitligheten. *MW*

Eterspråk 1, 2, 3. Lundastudier i nordisk språkvetenskap. Ser. D. Meddelanden. Nr 6, 7, 8. Lund 1973, 1974, 1975. Stencil. Distr. Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet, Helgonabacken 14, 223 62 Lund.

Från projektet Eterspråk i Lund har kommit tre rapporthäften. I det första presenterar *Åke Hansson* projektet och redogör *Christer Platzack* för ett experiment han kallar substantivsjuka och hörförståelse. *Nils Jörgensen* drar upp riktlinjer för en undersökning av eterspråkets grammatik i det första och andra häftet. *Jan Svensson* har en uppsats om språket i *Dagens eko* i det första häftet och en om rapportsyntagmer i nyhetsprogrammen i det tredje häftet. *Charlotte Lilja* redogör för en undersökning av gotländska och skånska

i resp. regionalradio i det andra häftet.

Om språket i TV-reportage finns två uppsatser, i det andra häftet av *Jan Filipsson* och *Ulla Söderström* och i det tredje av *Filipsson ensam*. *MW*

Fackspråk. Utg. Bertil Molde. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 57. Esselte studium. Stockholm 1976. 144 s.

Fackspråkens roll i det nutida språksamhället är betydande. Därför ordnade Svenska språknämnden en konferens i oktober 1975 där man diskuterade dels fackspråkens uppgift och tillstånd, dels fackspråken och allmänheten. Talare var fackmän och informatörer inom olika fack, och det är föredragen från denna konferens som nu utgivits i bokform:

Teknikens språk av *Einar Selander*

Medicinens språk av *Lars-Erik Böttiger*

Samhällsvetenskapernas språk av *Karl-Erik Wärneryd*

Ekonomins språk av *Göran Ohlin*

Juridiskt språk av *Per-Erik Nilsson*

Arbetsmarknadens språk av *Karl-Axel Nordström*

Att informera om teknik av *Per Ragnarson*

Att informera om medicin av *Claes Wirsén*

Språket mellan läkare och patient av *Erik Allander*

Samhällsdebattens språk av *Nils-Erik Sandberg*

Myndigheternas fackspråk och allmänheten av

Margareta Westman

Att föra ut forskning — varför och hur? av

Olle Alexandersson. *MW*

Fries, Sigurd: Svenska växtnamn i riksspråk och dialekt. Acta Universitatis Umensis, nr 5. Umeå 1975. 118 s. Distr.: Umeå universitetsbibliotek, Box 718, 901 10 Umeå.

Boken innehåller tre huvudavsnitt. I det första behandlas växtnamnen i svenskt riksspråk. Författaren delar in namnen i två huvudgrupper. Namnen i den ena gruppen utgår från den fornärvda, folkliga synen på växtvärlden eller är bildade i anslutning till den synen. De namnen kallar Fries naturliga namn. Namnen i den andra gruppen knyter an till det tvåledade vetenskapliga namnskick som Linné införde och de

kallas systematiska namn. För att kunna ge en samlad bild av växtnamnskicket behandlar författaren dock grupperna tillsammans; basnamnen inom det systematiska namnen utgår inte sällan från de naturliga namnen.

Det andra avsnittet ger en översikt över algernas svenska namn. Särskilt noga har undersökts det folkliga namnsystemet, som ju speglar hur algerna har betraktats, i området kring Gotland och norra Östersjön.

Det tredje avsnittet omfattar främst en lista över de folkliga växtnamnen i Linnés skrifter.

Boken är försedd med en summary på engelska och med ett register över de svenska växtnamnen. *MW*

Grundin, Hans U.: Läs- och skrivförmågans utveckling genom skolåren. Utbildningsforskning, SÖ rapport FoU, 20. Liber Läromedel/Utbildningsförlaget, Stockholm 1975. 142 s.

När denna rapport presenterades väckte den livlig uppmärksamhet — särskilt genom sitt resonemang kring funktionell analfabetism — och bidrog i hög grad till att intensifiera debatten om svenskundervisningen.

I undersökningen kartläggs hur läs- och skrivfärdigheterna utvecklas mellan 7 och 19 år. Drygt 2 500 elever på grundskola och gymnasieskola har testats. De färdigheter som undersöks är: läsförståelse, läshastighet, kännedom om alfabetet, handskrivning, rättstavning samt för äldre elever produktiv skrivning och 'praktisk' läs- och skrivfärdighet.

Samtliga färdigheter tillväxer kontinuerligt. Nivåskillnaderna mellan olika grupper — t.ex. specialklasser mot vanliga klasser och elever från olika socialgrupper — är betydande och förblir konstanta genom hela skolan. Mellan elever från socialgrupp 1 och 3 exempelvis är skillnaden två till tre årskurser. Anmärkningsvärd är den låga nivån på och tillbakagången av färdigheterna i gymnasieskola med 1-årig svenska.

Hur de uppnådda färdigheterna överensstämmer med skolans mål bedöms bl.a. genom en enkät till huvudlärarna i svenska. Inte oväntat ligger genomsnittslärares krav nära de faktiska elevprestationerna. Vidare diskuteras om elever-

nas färdigheter är tillräckliga med tanke på de krav de möter efter skolan. Som mått på vad som här kallas funktionell färdighet används — utan direkt empirisk grund — genomsnittsprestationen i årskurs 6. Av de elever som lämnar grundskolan har ca 15 procent inte nått den nivån. Prestationerna hos specialklass elever och hos gymnasister med 1-årig svenska är t.o.m. avsevärt lägre än så, bl.a. i 'praktiska' färdigheter som blankettifyllnad.

Avslutningsvis menar författaren, som är verksam vid pedagogiska institutionen på Lärarhögskolan i Linköping, att målen för skolans färdighetsträning måste preciseras utifrån begreppet funktionell färdighet och att den måste ges en mer framskjuten plats inte minst som ett medel att nå andra utbildningsmål. *PAP*

Hassler-Göransson, Carita: Fyrtio författare i statistisk belysning. Skriptor. Stockholm 1976. 102 s.

Material för undersökningen är stickprov från romaner av 40 svenska författare, hälften män och hälften kvinnor, från 1880 till 1970-talet.

Carita Hassler-Göransson, svensk pionjär i fråga om ordfrekvenser, har undersökt meningslängd, andelen olika ord, frekvensen för respektive texts vanligaste ord och jämfört manliga med kvinnliga författare, yngre med äldre, och konstaterar att det inte föreligger några säkra skillnader. Hon har också jämfört bruket av abstrakta och konkreta substantiv och av substantiv inom olika ämnessfärer.

Boken är ett tungt inlägg i diskussionen om könsskillnader i språket. *MW*

Inghult, Göran: Die semantische Struktur desubstantivischer Bildungen auf -mässig. Eine synchronisch-diachronische Studie. Stockholmer germanistische Forschungen, nr 18. Almqvist & Wiksell international. Stockholm 1975. 206 s. (Utbytesexemplar gn Kungl. Biblioteket, Box 5039, 102 41 Stockholm 5.)

Det är den semantiska strukturen hos ordbildningar i tyskan på *-mässig* denna doktorsavhandling är inriktad på. Förfat-

taren delar in *-mässig*-orden i sju betydelsegrupper (Ähnlichkeit, Erfüllung, Übereinstimmung, Form, Mittel, Grund, Einschränkung). Han går därefter systematiskt igenom hur *-mässig* har använts från 1200-talet och framåt. Han söker också att finna *-mässig*-ordens funktion i språkssystemet och gör vissa försiktiga förutsägelser om bruket i framtiden. Det är en noggrann, bra bok som har intresse för dem som arbetar med ordbildning. Utom litteratur och källförteckning finns också en lista över alla desubstantiviska ord på *-mässig*.
MW

Liljestrand, Birger: Så bildas orden. Studentlitteratur, Lund 1975. 105 s.

Boken är främst avsedd som grundkurs i ordbildningslära inom universitetsutbildningen i svenska. Huvudsakligen beskrivs nutida svensk ordbildning och de historiska tillbakablickarna är sparsamma. Språkvårdsaspekter — i regel anslutande till väletablerade uppfattningar — är insprängda på många punkter i framställningen.

Inledningsvis behandlas morfemanalys bl.a. med hjälp av trädidiagram. Tyngdpunkten i boken ligger naturligt nog på kapitlen om sammansättning och avledning. Såväl formella som semantiska synpunkter beaktas. Den viktiga skillnaden mellan germanska och romanska ordbildningselement markeras klart. Mer kortfattat behandlas också ellipser och andra mer marginella ordbildningsformer som retrogradering och avledd sammansättning. I ett intressant avslutande kapitel diskuteras nybildningar i skönlitteraturen med exempel från bl.a. Stagnelius och Karlfeldt men framför allt från Martinson. Boken kompletteras av en studiehandedning och av övningsuppgifter som bl.a. tar upp ordbildning i praktiskt språkbruk, främst i anslutning till tidningsspråk.

Författaren är universitetslektor i nordiska språk vid Umeå universitet. *PAP*

Meddelanden från avdelningen för nordiska språk vid Umeå universitet. Stencil. Distr. Avdelningen för nordiska språk, Umeå universitet, 901 87 Umeå.

År 1971 började man i Umeå ge ut en serie stencilerade uppsatser (med gröna omslag). Serien omfattar 12 titlar fram till mars 1976. Ämnena varierar, flera av publikationerna behandlar ortnamn och släktnamn. Av alldeles direkt intresse för språkvården är t.ex. nr 9: *Maria Bolander*, De båda senaste upplagorna av Svenska Akademiens ordlista. En jämförelse och något om urskiljbara tendenser i modern svenska, 1974. Ur det senaste årets produktion bör särskilt nämnas

Nr 11: *Hur talar Umestudenter?* Grundmaterial i ett talvårdsprojekt, samlat och bearbetat av *Tommy Berg*, *Maria Bolander* och *Brita Sellberg*. 1975. Man spelade in samtal och högläsning av studerande vid institutionen för svenska. Därefter bedömdes artikulation, högläsningsteknik, uttal och även vissa inslag av norrländismer i de studerandes talspråk.

Nr 12: *Siiri Sahlman-Karlsson*, Effekt av intensivundervisning i svenska — ett fall med finska studerande. 1976.

Till Umeå universitet söker sig många finskspråkiga studerande för studier i olika ämnen. Deras kunskaper i svenska varierar. Höstterminen 1975 startade man vid institutionen för nordiska språk en Grundkurs A 7 i svenska för utländska studerande. Det som redovisas i rapporten är en undersökning av skillnaderna i färdigheter i svenska mellan sådana finska studerande som genomgått denna grundkurs och sådana som inte gjort det. *MW*

Papers from the Institute of Linguistics (PILUS), University of Stockholm. Denna rapportserie presenterades redan i Språk i Norden 1973.

Sedan dess har ytterligare 15 titlar publicerats. Stencil. Distr. Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet, Fack 104 05 Stockholm.

Bland dem kan nämnas nr 18, *Benny Brodda* (K) overta kasus i svenskan, 1973. Brodda ger en intressant vidareutveckling av Fillmores idéer om djupkasus, och han gör det bl.a. med hjälp av Adolf Noreens förslag till semantiska kasus i Vårt språk.

I nr 20, *C. W. Welin* Automatisk textförståelse — teoretiska förutsättningar och en översikt över några projekt, ges

en spännande diskussion av vad det innebär att förstå en text.

I åtskilliga av häftena behandlar Björn Lindblom och hans medarbetare olika fonetiska problem. Här kan nämnas nr 27, *B. Lindblom, J. Lubker and B. Fritzell, Experimentalfonetiska studier av dysartri, Seminariearbeten i fonetik. 1974.*

I nr 24, *S.-G. Svensson, TABS — Tactile Alphabet Based on Speech, 1974,* presenteras ett alldeles nytt system för taktill läsning, som i flera avseenden tycks överträffa Brailles punktskrift, enligt författaren, och som åtminstone borde prövas ut.

I nr 25, *B. Sigurd, Experiment med text, 1974,* gör författaren ett slags textlingvistisk laboration på ett stycke text som hämtats från en svensk översättning av historien om Buffalo Bill. *MW*

Publikationer från projektet Barnspråkssyntax. En serie Rapporter, en serie PM, en serie (P)reprints. Förteckning över skrifterna och skrifterna kan rekvideras från Institutionen för nordiska språk, Avdelningen för barnspråkforskning, Box 6404, 113 82 Stockholm.

Serierna innehåller åtskilliga skrifter av Sveriges första professor i barnspråk, *Ragnhild Söderbergh.* Av särskilt intresse är Söderberghs sammanfattande framställningar av barnets språktillägnande och hennes redogörelser för hur småbarn lär sig att läsa.

Dessutom finns flera volymer med grammatiska analyser av språket hos barn från 20 till 43 månaders ålder, utförda av *Kenneth Larsson* och *Sven Lange.* *MW*

Rapporter från Forskningskommittén i Uppsala för modern svenska (FUMS) 1—43, 1967—1976. Stencil. En förteckning över rapporterna liksom enskilda rapporter fås, tills vidare kostnadsfritt, från FUMS, Thunbergsvägen 7, S-752 38 Uppsala.

Sedan 1967 bedriver Forskningskommittén i Uppsala för modern svenska, förkortat FUMS, språksociologiskt inriktade forskning i nutida svenskt talspråk. Verksamheten är uppbyggd kring två större projekt, Svenska stadsspråk och Språk, roll och sociala relationer, som båda ingår i det om-

fattande forskningsprogrammet Svenska språket i nutidens samhälle. De mer betydande undersökningarna är förlagda till Eskilstuna, Uppsala och Burträsk, och särskild tonvikt läggs på beskrivningen och förklaringen av variationen i uttal och formlära.

Resultaten framläggs i första hand i denna stencilerade rapportserie, som för närvarande omfattar 43 nummer (varav 9 är verksamhetsberättelser). Det är både preliminära och mer slutgiltiga resultat som redovisas. Förutom en del metodiskt och teoretiskt inriktade arbeten ges data om bl.a. verb- och substantivböjning, pronomenbruk, difftongering och uttalsvariation i fråga om vissa fonem, grammatiskt genus, satsflätor, fundament, relativsatser och regionalord. De flitigaste bidragsgivarna är projektledarna *Bengt Nordberg* och *Mats Thelander*. Många av rapporterna är under tryckning eller har tryckts i skilda publikationer, oftast i överarbetade versioner, men publiceringen i rapportserien ligger i allmänhet 1—2 år före i tid. *BN*

Stadsmål i övre Norrland, Umeå universitet. Stencil. Distr. Avdelningen för nordiska språk, Umeå universitet, 901 87 Umeå.

I samarbete mellan Avdelningen för fonetik och Avdelningen för nordiska språk startades 1973 i Umeå projektet Stadsmål i övre Norrland — även kallat Nordsvenska. Fram till mars 1976 har publicerats tre rapporter:

Nr 1: *Per-Ove Ottosson*, Historiska och statistiska uppgifter om de sex undersökningsorterna.

Nr 2: *Irène Johansson*, Satsintonation i Arvidsjaurspråket.

Nr 3: *Gösta Bruce*, Regler för accentplacering i sammansättningar i Luleå. *MW*

Svenska som målspråk. Projekt vid Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet. Stencil. Distr. Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet, Fack 104 05 Stockholm.

Hittills har två rapporter publicerats. Den första, av *Björn Hammarberg* var en ren presentation av projektet och ingick i tidskriften *Språkvård* nr 2, 1975. Den andra rapporten är

B. Hammarberg och Åke Viberg, Platshällartyånget, ett syntaktiskt problem i svenskan för invandrare. Författarna visar att tvånget att sätta ut även innehållslösa subjekt i språk som svenskan, norskan och danskan inte har med avsaknaden av kasusböjning att göra, utan i stället hänger samman med ordföljdens syntaktiska funktion i dessa och liknande språk. Ordföljdens satsgrammatiska uppgift är dels att ange satsdel, dels att ange satstyp (påstående eller fråga), dels att ange satsens roll i satsfogningen (huvudsats eller bisats). *MW*

Söderberg, Barbro & Hellspong, Lennart: Grepp om språket. Studentlitteratur. Lund 1975. 202 s.

Boken är avsedd att vara en bred lättillgänglig orientering om hur språket fungerar i tal och tanke. Man ger en praktisk tillämpning av semantik och logik. Rätt mycket uppmärksamhet ägnas åt språkets mångtydighet och möjligheterna att bemästra den. Framställningen är ganska fyllig och resone-mangen illustreras med rätt utförliga exempel, ofta hämtade från vardagslivet. Boken vänder sig enligt förordet till en intresserad allmänhet men dessutom särskilt till lärare och till studerande vid universitetet, folkhögskolor och vuxengymnasier. *MW*